

МОЛОДА СІМ'Я ТА ЗАМІННИЙ ДОГЛЯД ЗА ДІТЬМИ: АДАПТАЦІЯ ЧИ ЕТАП ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ?

Г.М. Бевз. Молода сім'я та замісний догляд за дітьми: адаптація чи етап життєвого циклу? Стаття присвячена аналізу уявлень про дітей у дорослих віком до 30 років у порівнянні із іншими віковими категоріями. Доведено, що молоді люди розглядають догляд за дітьми природо-відповідною ознакою сімейного життя. На прикладі змін у взаємсприйманні подружжя доводиться, що вік, стаж сімейного життя (в тому числі в статусі замісний) є вагомою характеристиками замісного батьківства. Статистично обтрунтується, що, незалежно від віку подружжя, замісне батьківство формується подібно стадії життєвого циклу – народження і зростання дітей (стадія експансії за класифікацією Д. Хейлі). Стверджується, що досвід замісного догляду за дитиною посилює соціальну активність дорослих, знижуючи відчуття соціальної та культурної залежності та посилюючи просоціальну взаємодію.

Ключові слова: уявлення, батьки, замісний догляд за дитиною, молодь, подружжя, взаємсприймання, стадії життєвого циклу.

Г.М. Бевз. Молодая семья и замещающий уход за ребёнком: адаптация или этап жизненного цикла? Статья посвящена анализу представлений о детях у взрослых в возрасте до 30 лет по сравнению с другими возрастными категориями. Доказано, что молодые люди рассматривают уход за детьми природно-соответствующим признаком семейной жизни. На примере изменений у супругов восприятия друг друга доказывается, что возраст, стаж семейной жизни (в том числе в статусе замещающей) есть значимой характеристикой замещающего родительства. Статистически обосновывается, что независимо от возраста супругов замещающее родительство формируется согласно стадии жизненного цикла – рождение и взросление детей (стадия экспансии за классификацией Д. Хейли). Утверждается, что опыт замещающего ухода за ребёнком усиливает социальную активность взрослых, снижая чувство социальной и культурной зависимости и усиливая просоциальное взаимодействие.

Ключевые слова: представление, родители, замещающий уход за ребёнком, молодежь, супруги, взаимопредставления, стадии жизненного цикла.

Постановка проблеми. Соціальне сирітство як соціальна аномія вже третє десятиліття продовжує залишатися безрадною ознакою сучасної України, що ставить питання перегляду ефективності програм профілактики на всіх трьох її рівнях. Третинна профілактика слугує захисту дітей, які зазнали скрути, засобом їх влаштування у замісній сім'ї. Саме ця тема і послугувала матеріалом для наукового дослідження і публікації цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище замісного догляду за дітьми на терені вітчизняної науки постали лише на початку ХХІ сто-

ліття, а його детермінованість соціальними процесами робить його постійно змінним, що потребує постійної уваги як науковців, так і практиків [1]. Так у сфері соціально-психологічних наук замітна сім'я розкривається як феномен (Г. Бевз) і як соціальний інститут та соціальна технологія (Е. Алексеева, Г. Бевз, О. Заяц, Г. Семья), з позиції адаптаційних процесів (Л. Большакова, О. Міневич, Л. Чернишова) а також її успішності та ефективності (О. Япарова, Т. Мельничук) [1; 3]. Однак названий ряд досліджень не висвітлює повноти цієї проблематики, а все більше розширяє коло питань, які потребують вивчення. Одним із них є вивчення уявлення сучасних людей щодо дітей та батьківства, оскільки саме вони в перспективі можуть стати потенційними замісними батьками. Питання уявлень дорослих про дітей залишається невивченою темою, яка частково розкривається соціальним психологом Шомбар де Лов [5, С.387-405]. В цій статті ми зацікавилися уявленнями саме молодих людей віком до 30 років щодо дітей та замісний догляд.

Метою цієї статті є вивчення ставлення дорослих на етапі ранньої дорослості (до 30 років) до дітей та замісний батьківства. Базою для проведення дослідницького аналізу послугували дані дисертаційного дослідження автора [1]. Слід відмітити, що виокремлений аспект дослідження у публікаціях автора не був раніше розкритий. В цій статті ми поставили два завдання: 1) виокремити уявлення щодо дітей та батьківства у молодих людей віком до 30 років; 2) прояснити особистісні прояви подружжя на етапі молодого сім'ї щодо виконання ними ролей замісний батьків для некривної дитини. Згідно поставленим завдань був визначений відповідний діагностичний інструментарій. Для вирішення першого завдання ми використали асоціативний ряд. Респондентам пропонувалося назвати 20 слів-асоціацій на слово "дитина". (за аналогією тесту двадцяти відповідей М.Куна і Т. Макпартленда "Хто Я?") Вибірка нараховувала 594 респондентів різних статусних та професійних категорій віком до 30 років, які склали 37,9 % від загальної кількості респондентів (1568 осіб). Обробка отриманих даних здійснювалася засобом експертних оцінок асоціативних рядів респондентів з вибором домінуючої ознаки для об'єднання множинностей об'єктів (асоціацій) та подальшого статистичного аналізу.

При виконанні другого завдання ми скористалися даними вибірки прийомних батьків (всього 181 осіб). Із них вісім подружніх пар (16 респондентів) мали вік до 30 років а їхній шлюб перебував на етапі молодого сім'ї. Саме вони і склали наступну нашу вибірку, а їхні дані слугували предметом нашого аналізу, при здійсненні якого ми опиралися на наступні групи характеристик: 1) *міжособистісне подружнє спілкування* (методика діагностики міжособистісних стосунків у подружній парі (Т. Лірі, Ш. Лефорж, Р. Сазек) та опитувальника навичок спілкування в подружній парі L. Novran (КОМ); 2) *особистісні презентації* (Вісбаденський опиту-

вальник Н. Пезешкіана (WIPPF); опитувальник соціально-психологічної адаптованості К. Роджерса, Р. Даймонда в адаптації Т. Снегірьової (СПА); 3) *особливості адаптаційних процесів* (анкета "Прогноз" (рівень нервово-психічної стійкості), методика діагностики домінуючої стратегії і психологічного захисту в спілкуванні В. Бойка, ступеня задоволення основних потреб та рівня соціальної фрустрованості Л. Васермана (адаптація В. Бойко), тест на виявлення індивідуальних копінг-стратегій Е. Хайма) [1; 4]. Отримані результати опрацьовувались з використанням методів математичної статистики: кореляційного та кластерного аналізу.

Основний текст. Аналіз даних дисертаційного дослідження щодо уявлень дорослих про дітей показав, що молоді люди до 30 років найкраще здатні "чути" і "бачити" сигнали дитини, переважно фіксуючи позитивні настрої щодо її розвитку, підкреслюючи її принади для дорослих, що зичить їм позитивні емоційні взаємини. Молоді люди асоціюють образ дитини із відкритістю, процесом дорослішання, відчуттям сімейності та родинності, із оптимізмом, відчуттям перспективи, що статистично підтверджується даними в табл. 1.

Таблиця 1

Пріоритетна перевага для молодих людей асоціативних категорій

№	Категорія	до 30	31-40	41-50	51-60	61	Тест χ^2	
		%	%	%	%	%	χ^2	p
1	Р/С: сім'я/родина	38,55	37,33	27,07	31,11	18,42	19,553	0,000
14	П/Д: безпека	28,79	20,44	22,51	14,07	18,42	19,001	0,001
18	С/Д: візуально позит	39,06	31,11	25,64	19,26	15,79	36,158	0,000
19	С/Д: аудіальні	36,70	23,56	15,95	8,15	7,89	90,281	0,000
25	Х/Д: відкритість	24,75	21,56	20,80	16,30	10,53	9,057	0,059
30	Х/Д: етапи дорослішання	25,08	20,44	19,09	21,48	21,05	18,547	0,017
45	Б/З: соц. відповідальність	44,11	34,67	39,60	35,56	28,95	12,320	0,015
50	Забезпечення: їжа, одяг, ліки	37,21	19,33	17,95	11,85	23,68	76,121	0,000
51	Забезпечення: гра, навчання	35,35	26,44	15,67	8,15	18,42	76,174	0,000
64	Перспектива/Оптимізм	50,84	46,44	46,15	37,04	52,63	9,518	0,049
73	Пл/С: виношування дитини	12,46	5,33	7,98	1,48	0,00	36,522	0,000
75	Пл/С: подружні взаємини	5,89	3,11	3,99	3,70	0,00	8,540	0,074

Примітка: Р/С – рівень сім'ї; Р/М – рівень держави; С/Д – сигнали дитини; П/Д – потреби дитини; Б – батьківство; Х/Д – характеристики дитини; Б/З – батьківські задачі; Пл.С – планування сім'ї.

Для молодих людей дитина асоціюється із репродуктивною функцією, доглядом та соціальним контролем, а саме: процесом вагітності та виношування, подружніми взаєминами, відповідальністю та значущістю забезпечення безпеки дитини й її вітальних потреб в їжі, а також підтримці різних її активностей в процесі розвитку (навчання, гра). Найменш важ-

ливими для молодих людей виявилися ті категорії, які є більш значущими для людей старшого віку. Це стосується переживань дорослими наслідків батьківства, їхніх емоційних та фізичних затрат, різних труднощів, відчуття провини, станів фрустрованості внаслідок нереалізованих очікувань. Молоді люди в більшій мірі, ніж представники інших вікових груп, розцінюють успіхи дітей в категоріях власних досягнень. Описані статистично значущі зв'язки подані нижче в табл. 2.

Таблиця 2

Найменш значущі для молодих людей категорії асоціативного рядку "дитина"

№	Категорія	до 30 р.	31-40	41-50	51-60	61	Тест χ^2	
		%	%	%	%	%	χ^2	p
3	Р/С: професіоналізація	6,23	5,78	10,54	16,30	21,05	24,934	0,000
29	Х/Д: компетентність/сила	6,57	5,56	11,40	11,11	15,79	14,823	0,005
36	Почуття: афекти-емоції	35,52	39,78	39,89	48,89	47,37	9,787	0,044
38	Цінності: духовні, релігії	13,97	15,78	19,09	29,63	15,79	18,717	0,000
39	Цінності: життєві	24,41	37,78	36,18	35,56	34,21	26,278	0,000
41	П/Б: успіху, досягнень.	21,89	25,11	29,63	39,26	39,47	22,350	0,000
42	Стимули/Потяги	16,50	19,78	21,94	21,67	16,32	9,907	0,042
46	БУН	17,17	18,22	25,36	18,52	18,42	9,870	0,043
48	Труднощі батьківства	19,02	23,56	27,64	21,48	23,68	9,726	0,045
52	Професійні запити батьків	3,88	5,79	8,00	8,89	2,63	10,204	0,037
54	Затрати: фізично-емоційні	34,18	36,89	43,02	44,44	39,47	10,045	0,039
57	Б/Очікування позитивні	7,41	9,33	11,40	19,26	7,89	16,378	0,002
67	Компенсація/Вина	7,91	10,67	12,25	15,56	13,16	9,376	0,052
69	Наступність	30,81	30,00	36,18	40,00	47,37	11,007	0,026
70	Р/М: держава/громада	8,92	11,11	8,55	17,78	18,42	11,903	0,018

Примітка: Р/С – рівень сім'ї; Р/М – рівень держави; Б – батьківство; Х/Д – характеристики дитини; П/Б – прийомні батьки; БУН – батьківські уміння та навички.

Молоді люди найменше асоціюють поняття "діти" з батьківськими уміннями та навичками, власною силою та компетентністю, не вбачають у них стимули щодо власного розвитку. Для молодих людей догляд за дітьми асоціюється із природним процесом повсякденності життя, де їх народження є завданням саме цього вікового періоду і тому не сприймаються як щось надмірно важливе і важке, що потребує чогось більшого, ніж звичайної життєвої сили на наснаги. До того ж дослідження показує, що молоді люди менше виказують хвилювання щодо догляду за дітьми, надаючи їм більше простору для розвитку. Нас не здивувало, що дослідження виявило тенденції ігнорування та пониження у батьківських навичок у молодих людей а також цікавості до аналізу та перегляду власного життє-

вого шляху, що набувався ще в прабацьківській сім'ї як дитячому періоді їхнього життя. Дійсно цей період дорослості ще не характеризується достатнім досвідом у сфері батьківства, щоб виказувати здатність передбачати певні труднощі у виконанні батьківських обов'язків. Таким чином можна передбачити, що у цьому віці замісним батькам буде бракувати навиків планування підтримки дитини у її розвитку, особливо в ситуації зниження показників здоров'я, чи певних дериваційних відхилень.

Також молодим людям менше властиво порівнювати дітей із світовими процесами, політикою держави та цінностями (життєвими й духовними). Однак саме ці позиції у замісному догляді і визначають підходи до питань організації надання замісного догляду за дітьми: цінності, які підтримуються в соціальній політиці держави виступають визначальними і такими, що задають напрямок схвальних дій дорослих щодо дітей. Історія засвідчує, що демократичні підходи у розбудови державності є більш сприятливими для підтримки гуманних цілей та цінностей самої людини в суспільстві, а агресивні – вбачають дитину товаром, засобом вирішення питань дорослих тощо [1; 2]. Наразі лише на початку XIX століття відбулася у світі зміна позиції дитини з об'єктної на суб'єктну, однак її ствердження і досі зазнає чисельних коливань. Тож виявлена орієнтація молодих замісних батьків на власні цінності може вступати в протиріччя із діючими нормативно-встановленими положеннями щодо замісного догляду за дитиною. Однак вплив виявленої характеристики може бути оцінений лише в контексті певної ситуації.

Аналіз даних кореляційного аналізу виявив динаміку змін у взаємодії подружжя згідно віку, стажу подружнього життя та терміну функціонування замісної сім'ї. Статистично встановлено, що із зростанням показників віку та подружнього стажу відбувається перегляд потребової сфери життя з пониженням можливостей щодо самовдосконалення (0,26 та 0,21; $r=-,01$), сили впливу фруструючих чинників (-0,25; $r=0,01$ та -0,27; $r=0,001$) особливо у сфері матеріального забезпечення (-0,16 та -0,18; $r=-,05$). Водночас цей процес супроводжується набуттям здатності забезпечувати собі безпеку, а з віком ще і набувати шансів до задоволення потреб у повазі та визнанні (див. табл. 3).

Доведено, що із віком посилюється значущість єдиного показника із заданих нами діагностичних параметрів – це батьківська позиція (див. табл. 4). Водночас, вікові характеристики (на рівні значущості 0,05) та, особливо, досвід сімейного життя (на рівні значущості 0,01/0,001) можуть покращувати уміння розпоряджатися власним часом; посилювати внутрішню позицію та характеристики інтернальності; формувати відчуття власного авторитету як дорослого та розширення егоїстично-спрямованих привілеїв.

Таблиця 3

**Динаміка показників потребової сфери прийомних батьків
щодо віку та стажу подружнього життя**

Тест/шкала	Вік	Стаж	
		подружній	замінної сім'ї
Фрустрованість матеріальна	-0.16*	-0.18*	-0.04
Незадоволення матеріальних потреб	-0.25**	-0.27***	-0.11
Незадоволення потреб безпеки	-0.31***	-0.2*	-0.1
Незадоволення потреб самовдосконалення	0.26**	0.21**	0.01
Незадоволення потреб визнання	-0.22**	-0.05	0.04
Незадоволення потреб соціальних	0.09	0.23**	-0.12
Зах.у спілкув.Миролюбство	0.1	0.24**	0.08
Нервово-психологічна нестійкість	-0.13	-0.16*	-0.07

Примітка: * значущість на рівні 0,05; ** значущість на рівні 0,01; *** значущість на рівні 0,001.

Таблиця 4

**Динаміка показників прийомних батьків щодо віку
та стажу подружнього життя**

Тест/шкала	Вік	Стаж	
		подружній	замінної сім'ї
WIPPF-24.Батько	0.2*	0.11	0.05
WIPPF-13.Час	0.2*	0.24**	0.11
СПА-інтернальність	0.2*	0.21**	0
Лірі-1.Ти-Авторитарний	0.16*	0.28***	0.03
Лірі-2.Ти-Егоїстичний	0.17*	0.39***	0.03
Лірі-V.Ти-Домінування	0.1	0.27***	-0.06
Лірі-7.Ти-Конформний	0.1	0.23**	0.1
Лірі-8.Ти-Співчутливий	0.11	0.24**	0
Лірі-4 «Я-скептичний»	-0.15	-0.16*	0.08
WIPPF-12.Терпіння	0.14	0.16*	0.09
WIPPF-26.Ми	0.14	0.22**	0.11
WIPPF-27.Пра.Ми	0.03	0.19*	-0.06
СПА-4.а.Прийняття інших	0.04	0.16*	-0.02

Примітка: * значущість на рівні 0,05; ** значущість на рівні 0,01; *** значущість на рівні 0,001.

Також доведено, що досвід подружнього життя позитивно корелює із нервово-психічною стійкістю людини, вносить певні обмеження щодо задоволення соціальних потреб, водночас, підвищуючи вірогідність застосування миролюбних стратегій захисту у спілкуванні (див. табл. №3). Доведено, що стаж подружнього життя позитивно впливає на зниження скептичності у сприйманні партнера, посилює оцінку його як співчутли-

вого та конформного з наданням йому права на домінування в певних сферах життєдіяльності. Також стаж подружнього життя може виступати стимулятором просоціальності, зорієнтовуючи респондентів до проявів терпеливості та налаштованості на сімейно-батьківські взаємини, підтримку родинної традиційності та цінностей світосприймання (див. табл. 4).

Дослідженням встановлено нетотожність сімейних процесів з позиції вікового та подружнього розвитку. Показники вікового напрямку розвитку переважно мають кореляцію із індивідуальним рівнем, а подружні – із груповим (сім'я, громада, суспільство). Так, із зростанням віку посилюється (на рівні значущості 0,01) ступінь задоволення потреб особистісного визнання, а із зростанням подружнього стажу – знижується рівень задоволення соціальних потреб (див. табл. 5). Аналіз статистично значущих показників показав, що зростання цінностей побутового життя (працьовитість, старанність та вкладання часу) формується з опорою на індивідуальній та діадній взаємодії (Я-батько, Я-мати, ТИ), а в контексті подружнього життя – на моделі взаємодії батьків із навколишнім оточенням (МИ: 0,22; $p=0,01$), питаннями світостворення (Пра-ми: 0,19; $p=0,05$) та посилення значущості материнської прамоделі (0,25; $p=0,01$). Динаміка змін взаємосприймання у подружній парі формується навколо сприймання себе як співчутливого, а у співставленні із віком супроводжується (на рівні значущості 0,05) оцінкою партнера як авторитарного (,16) егоїстичного (,17) та консервативного (,16).

Доведено на рівні статистичної значущості 0,01/0,001, що в контексті подружнього життя характеристики партнера за певних умов (ігнорування показника віку) доповнюються підвищенням статусно-рольових характеристик (,27) та просоціальними якостями: конформності (,23) і співчутливості (,24), терпіння (WIPPF: 0,16), прийняття інших (СПА:16) і пониження скептично-критичної оцінки (ЛІРІ: -0,16), що вказує на включення гомеостатичного механізму в напрямку збереження сімейного кола як звичного і тому – терпимого. Подібні тенденції були виявлені із зростанням показника "стаж заміної сім'ї", що опишемо далі. Водночас дослідження показало, що статус заміної сім'ї не має такої сили впливу, як показник віку та стажу подружнього життя – його статистично-значущі зв'язки не перевищують рівень 0,05/0,01 (див. табл. 5).

Встановлено, що із зростанням стажу замінного батьківства фокус уваги зміщується із партнера на власне "Я": оцінку себе в категоріях поступливості, залежності, співчутливості та зниження консервативності (ЛІРІ), розширення сфери спілкування (зокрема, вербальної), зниження уникнення при спілкуванні й застосування ефективних копінг-стратегій а також посилення втечі в контакти як захисної стратегії спілкування. Виявлене посилення якостей подружньої взаємної поступливості та залежності

може фіксувати процеси об'єднання навколо справи замінного догляду за дитиною, що можна розглядати етапом групової динаміки як реакції на присутність певного подразника хронічної дії.

Таблиця 5

Динаміка показників вибірки щодо стажу заміної сім'ї

Тест/шкала	Вік	Стаж	
		подружній	заміної сім'ї
WIPPF-25.Ти	0.17*	0.15	0.16*
WIPPF-24.Мати	0.17*	0.25**	0.17*
WIPPF-6.Старанність	0.22**	0.18*	0.17*
СПА-6.а.Вн.Контроль	0.31***	0.31***	0.21**
Лірі-8.Співчутливий.Я	0.25**	0.21**	0.18*
Лірі-8.Співчутливий.Я	0.25**	0.21**	0.18*
Лірі-5.Поступливий.Я	0	-0.02	0.16*
Лірі-6.Залежний.Я	0.04	0.1	0.19*
Лірі-3 «Я-консервативний	-0.01	-0.03	-0.2*
WIPPF-19.Віра.Релігія	0.02	0.05	-0.2*
WIPPF-22.Контакти	0.09	0.05	0.18*
Ефективність копіngu	-0.08	-0.01	0.16*
Захист у спілкуванні-уникнення	-0.15	-0.13	-0.18*
КОМ/Спілкування	0.1	0.12	0.17*
КОМ/Вербальна комунікація	0.09	0.09	0.16*

Примітка: * значущість на рівні 0,05; ** значущість на рівні 0,01; *** значущість на рівні 0,001;

Повертаючись до ситуації подібних характеристик взаємодії у подружній парі, що відмічалися у відсутності кореляції із показником "вік" ми можемо припустити, що статус заміних батьків ніби нівелює вплив вікового чинника, "повертаючи" подружню пару на той вікових етап життя, коли народжуються діти. Цей феномен неодноразово підтверджувався практикою, коли подружжя описували період замінного батьківства як повторну молодість.

Висновки. Дослідження показало, що молоді люди менше, ніж дорослі старшого віку, виказують хвилювань щодо догляду за дітьми, розглядаючи їх природо-відповідною ознакою подружнього життя на етапі молоді сім'ї.

Встановлено, що вік, стаж сімейного життя (в тому числі в статусі заміної) є вагомою характеристиками замінного батьківства. Однак, незалежно від віку заміне батьківство формується подібно стадії життєвого циклу, коли у сім'ї народжуються і зростають діти. Це співвідноситься із етапом молоді сім'ї та сім'ї в період експансії за класифікацією Д.Хейлі. Водночас було виявлено, що досвід замінного

догляду за дитиною посилює соціальну активність дорослих, знижуючи відчуття соціальної та культурної залежності та посилюючи просоціальну взаємодію.

Перспектива дослідження. В подальшому для практики рекрутування та підготовки кандидатів у замінні батьки буде корисним розширення наукових здобутків на предмет уявлень дорослих про дітей та замінений догляд згідно різних соціальних умов та власного досвіду зростання у прабатьківській сім'ї.

Список використаних джерел

1. Бевз Г. М. Прийомна сім'я: соціально-психологічні виміри: моногр. / Г. М. Бевз. – К. : Вид. Дім "Слово", 2010. – 352 с.
2. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг. – СПб. : Питер, 2000. – 992 с. – (Серия "Мастера психологии")
3. Мельничук Т. І. Соціально-психологічні чинники забезпечення ефективності процесу усиновлення дітей: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Т. І. Мельничук ; Київ. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К. : Київ. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2015. – 276 с.
4. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. [учебн. пособие] редактор-составитель Д.Я.Райгородский. – Самара. : изд. дом "БАХРАМ-М", 2000 – 672 с.
5. Социальная психология / под ред. С. Московичи. – 7-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 592 с.

Spisok vykorystanykh dzherel

1. Bevz G. M. Pryjomna sim'ja: social'no-psyhologichni vymiry: monogr. / G. M. Bevz. – K. : Vyd. Dim "Slovo", 2010. – 352 s.
2. Krajg G. Psyhologyja razvytyja / G. Krajg. – SPb. : Pyter, 2000. – 992 s. – (Seryja "Masterya psyhologyu")
3. Mel'nychuk T. I. Social'no-psyhologichni chynnyky zabezpechennja efektyvnosti procesu usynovlennja ditej: dys. ... kand. psyhol. nauk : 19.00.05 / T. I. Mel'nychuk ; Kyi'v. In-t psyhologii' im. G. S. Kostjuka APN Ukrainy. – K. : Kyi'v. In-t psyhologii' im. G. S. Kostjuka APN Ukrainy, 2015. – 276 s.
4. Praktycheskaja psyhodyagnostyka. Metodyky y testy. [uchebn. posobyje] redaktor-sostavytel' D.Ja.Rajgorodskij. – Samara. : yzd. dom "BAHRAM-M", 2000 – 672 s.
5. Socyal'naja psyhologyja / pod red. S. Moskovychy. – 7-e yzd. – SPb. : Pyter, 2007. – 592 s.

H.M. Bezv. Young family and foster care: adaptation or life cycle stage?

The article analyzes the representations of children in adults under 30 years in comparison with other age groups. Proved that young people consider childcare as a nature-relevant feature of family life.

It is proved that young people under 30 years are more inclined to give a space to children for their own displays. They express an anxiety about childcare less than eldest adults do; they better "hear and see" signals from children and are more inclined to react to them with an open mind depending on situation. Young people do not see own achievements in children's successes. Young parents in contrast to elder people do not connect a care concern for children with social policy and family values transmission. They are more orientated towards own values and life reference points gained from own experience. The importance of taking into account such position of young people during their training for foster care is proved in this article.

Changes in couple's perception proves that age, family life experience (including foster care status) are significant characteristics of foster care. Statistically justified, regardless of the couple's age, foster care is being formed like a life cycle – birth and children's growth (expansion stage according to D. Haley classification). It is alleged that foster care experience enhances adult's social activity reducing a feeling of social and cultural dependence and increasing prosocial interaction.

Proved that family status positively influences on nervous and psychological ability of foster parents to overcome difficult life situations, master peaceful behavior strategies and develop conjugal and family mutual patience.

Started research guideline regarding adult's representations of children is useful for further practice of foster care. Such knowledge may be useful for the practice of recruiting and training of foster care candidates as well as their effectiveness forecasting.

Key words: representation, parents, foster care, young, marriage, perception, life cycle stage.

Отримано: 12.12.2015 р.

УДК 159.91

О.С. Безверхий, Т.М. Коломієць

ТРИВОЖНІСТЬ У ШКОЛЯРІВ, ЯКІ ПЕРЕХВОРИЛИ НА ТУБЕРКУЛЬОЗ

О.С. Безверхий, Т.М. Коломієць. Тривожність у школярів, які перехворіли на туберкульоз. *Стаття описує експериментальне дослідження тривоги у школярів підліткового та юнацького віку, які перехворіли на туберкульоз легень. У м. Вінниці у 2014-15 роках проходили лікування з діагнозом "туберкульоз" понад 100 дітей шкільного віку. Для хворих цієї категорії властиві психологічні проблеми, спричинені відносно високим рівнем тривожності, тому вони потребують психологічної допомоги. Автори статті у експерименті порівнювали тривожність здорових школярів (контрольна група) та школярів, які перехворіли на туберкульоз (експериментальна група). Було використано квазіекспериментальний план ex-post-facto, відповідно до*